

Jan van den Noort, 'Bedrijfs geschiedenis - vakkundig beoefend - kan beleid steunen', *Het Financieele Dagblad* 20/22 oktober 1984, 19.

Jubilea vormen voor veel bedrijven de aanleiding om terug te zien op hun verleden. Een verleden, dat vaak jaren geleden met de vuilnisman blijkt te zijn meegegeven, want 'Wat moeten we met die ouwe troep?' Met veel kunsten vliegwerk wordt toch een gedenkboek gemaakt. Het jubileum is gered en het bedrijf heeft een 'bijdrage' geleverd aan de Nederlandse bedrijfsgeschiedenis. Hoe professionele bedrijfshistorici over deze gang van zaken denken, laat zich raden. Gelukkig zien velen in, dat uit en van het bedrijfsleven méér te leren valt.

De gebruikelijke gang van zaken bij jubilea is ongeveer de volgende: als een bedrijf zijn jubileum ziet naderen, merkt het tot zijn ontsteltenis, dat het niets afweet van zijn eigen geschiedenis. Van het verre verleden is meestal niet veel meer bewaard gebleven dan wat anekdotisch materiaal. Vaak is niet eens bekend waar en wanneer het bedrijf begon, laat staan, dat de jubileum-organisatie over uitgebreide informatie kan beschikken. Het jubileum moet toch gevierd worden en heeft het bedrijf geluk, dan is er op de een of andere afdeling wel iemand te vinden, die altijd al belangstelling had voor geschiedenis of gewoon leuk kan schrijven. Het schaarse materiaal, dat men nog net uit de container kon vissen, wordt op een hoop geveegd en de 'geschiedschrijver', tijdelijk van andere taken ontheven, zet zich aan het werk. Zijn bezoeken aan het gemeentearchief en de plaatselijke bibliotheek stellen hem in staat om de gaten in zijn verhaal op te vullen

en voor een moment het bedrijfsverleden te doen herleven. Het resultaat, neergelegd in een fraai vormgegeven gedenkboek en soms in een tentoonstelling, verhoogt de feestvreugde.

Is het jubileum eenmaal voorbij, dan herneemt het leven zijn gewone gang. De 'geschiedschrijver' gaat terug naar zijn afdeling en het verleden verlaat, als vanouds, via container en vuilnisman het bedrijf.

Hoe mooi gedenkboeken er ook uitzien, met geschiedschrijving hebben ze, te vaak helaas, weinig of niets van doen. Ze bieden teveel gezelligheid en te weinig betrouwbare informatie om ook na het jubileum van waarde te kunnen zijn. De lange adem, die nodig is om een goede bedrijfsgeschiedenis te schrijven, blijkt tijdens jubilea meestal niet beschikbaar. Voor zover wel aanwezig wordt ze te vaak gebruikt om de trots over eigen presteren te ventileren.

De gevleugelde woorden 'Wat moeten we met al die ouwe troep?' lijken de situatie buiten de jubileumsfeer het beste weer te geven. Vergeten wordt dat bedrijfsgeschiedenis een belangrijke bijdrage kan leveren aan het inzicht in het functioneren van het bedrijf. Beleidsproblemen lijken vaak nieuwer dan ze zijn en de oplossingen voor vergelijkbare problemen in het verleden kunnen heel verhelderend zijn. Als ze onderzocht worden!

Als historisch materiaal beter bewaard en verwerkt wordt, dan hoeft niet iedere keer opnieuw het wiel te worden uitgevonden. Dat is een investering, die zichzelf ruim

terugverdiend. Bezinning op het verleden is een bedrijfsbelang. Het is dan wel belangrijk niet te blijven hangen in details en gezelligheid. Dat Meneer Jan, de oprichter van het bedrijf, een verwoed sigarenroker was en dat diens as nog terug te vinden is in de boekhouding, heeft wel anekdotische, maar nauwelijks bedrijfshistorische waarde. Bedrijfsgeschiedenis moet de bedrijfseconomisch relevante zaken naar voren halen. Voor bedrijfshistorici is het bijvoorbeeld interessant om te weten te komen hoe het bedrijf werd gefinancierd of hoe een nieuw produkt of produktiemethode werd geïntroduceerd. Ook vraagstukken met betrekking tot de interne en externe organisatie staan in het centrum van de belangstelling. Deze vragen, voor ieder afzonderlijk bedrijf van belang, kunnen vanzelfsprekend ook worden gesteld door de bedrijfstakorganisatie. De relatie bedrijfsleven-overheid' is een typisch macroonderwerp, dat zonder de bedrijfsgeschiedenis niet uit de verf komt. met name het ruimere blikveld kan verhelderend werken. De lessen uit het verleden worden op die manier bruikbaar voor een grotere groep bedrijven. Bezinning op het verleden wordt zo een belang van de bedrijfstak.

Dagelijks verdwijnt een schat aan historisch materiaal, wegens ruimtegebrek in de vuilnisbak. Bedrijfsgeschiedenis zou erbij gebaat zijn, als bedrijven zorgvuldiger omsprongen met hun oude archieven. Door iets meer moeite te doen, kan

het bedrijf zijn ruimteproblemen oplossen zonder tot vernietiging van het archief over te moeten gaan. Een telefoontje met het gemeentelijke of provinciale archief kan al voldoende zijn om het archief veilig op te bergen. De kans dat iemand een verzoek indient om het te mogen onderzoeken is dan al aanzienlijk gegroeid. Het bedrijf houdt overigens de mogelijkheid om te bepalen of het archief mag worden geraadpleegd en zo ja, wie de gelukkige is.

Enkele grote bedrijven, als Philips en de PTT hebben bedrijfshistorici in dienst genomen, maar kleinere bedrijven kunnen zich dat vaak niet veroorloven, om nog maar te zwijgen van gefailleerde bedrijven. Willen we daar wat van leren, dan moeten ook deze worden onderzocht. En omdat niet ieder bedrijf de twijfelachtige eer geniet een parlementaire enquête over zich heen te krijgen, moet worden omgezien naar andere manieren om inzicht te krijgen in het fenomeen bedrijfssluitingen. Bedrijfsgeschiedenis is, op die manier bekeken, een landsbelang. Bedrijfsgeschiedenis is een vak dat tot nog toe te vaak door gelegenheidsschrijvers werd beoefend. Op zijn best is er sprake van literaire kwaliteit, maar historische en economische onderbouwing blijft veelal achterwege. Het inzicht, dat dát nu juist belangrijk is, heeft in het verleden enkele erg goede bedrijfshistorische studies opgeleverd.

Naar mijn idee moet aan tenminste drie voorwaarden worden voldaan om de kwaliteit te garanderen. De groeiende belangstelling van

de kant van economisch geschoolde historici is een eerste belangrijke voorwaarde voor de broodnodige professionalisering van het vak. Aan de tweede voorwaarde, een geëigend publikatiekanaal, wordt nog dit najaar voldaan, dan verschijnt de eerste jaargang van het 'Jaarboek voor de Geschiedenis van Bedrijf en Techniek'; een uitgave van de landelijke werkgroepen 'Bedrijfsgeschiedenis' en 'Geschiedenis van de Techniek'. Daarin presenteren drieëntwintig specialisten in negentien artikelen de resultaten van hun onderzoek. Naast bedrijfshistorische onderwerpen, als 'De Dagbladondernemer In de twintigste eeuw' en 'De financiering van een starter in het begin van de twintigste eeuw', komen ook technisch-historische onderwerpen aan bod. Beide deelgebieden overlappen elkaar vaak, zodat in het Jaarboek ook artikelen staan als 'Mechanisatie op kantoren tussen 1870 en 1930' en 'Techniek en arbeid in de Twentsche katoenspinnerijen van de oudheid tot heden'. De overheidssector is vertegenwoordigd met een verhandeling over de 'Colleges van toezicht en advies bij het staatbedrijf der PTT' en een artikel over 'Het begin van Rotterdams gemeentelijke elektriciteit (1895)'. De openingsartikelen nemen het vak zelf onder de loep.

Ook aan de derde voorwaarde wordt hard gewerkt. De studierichting Maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam heeft het 'Nederlands Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis' opgericht om de toegewomen belangstelling voor bedrijfsgeschiedenis te coördineren.

Op het programma staat onder andere een onderzoek naar de naoorlogse wederopbouw van Rotterdam. Met name de rol, die het bedrijfsleven daarin speelde zal onderwerp van studie zijn.

Daarmee zijn de eerste stappen gezet op het pad van de professionalisering. Dat was nodig, want de bedrijfseconomische relevantie van bedrijfsgeschiedenis vindt steeds meer erkenning. Vaker dan voorheen worden historici gevraagd op hun wijze een bijdrage te leveren aan het bedrijfsbeleid. Waar anderen conclusies uit de actualiteit trekken, leveren zij conclusies uit het verleden.

De huidige positie van bedrijfsgeschiedenis komt voor een deel overeen met die van bedrijfsadministratie in het verleden. Tot de eeuwwisseling was de bedrijfsadministratie voornamelijk bedoeld als registratie. Pas in onze eeuw werd de administratie een belangrijk hulpmiddel bij het uitstippelen van het bedrijfsbeleid.

Als het netzogaat als met de bedrijfsadministratie, dan is voor de bedrijfsgeschiedenis stellig een goede toekomst weggelegd.

Het 'Jaarboek voor de Geschiedenis van Bedrijf en Techniek' is te bestellen door f 36 over te maken op giro nummer 1342401 ten name van Dr E. J. Fischer, R. Wagnerlaan 20. Utrecht. Het 'Nederlands Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis' is te bereiken via telefoonnummer 010-634180 (Dr. H. H. Vleesenbeek).